

STORTINGET

Innst. 314 S

(2020–2021)

Innstilling til Stortinget
fra arbeids- og sosialkomiteen

Dokument 8:95 S (2020–2021)

Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Kjell-Børge Freiberg, Hanne Dyveke Søttar og Erlend Wiborg om bedre tilrettelegging for at unge i større grad skal unngå å bli uføre

Til Stortinget

Bakgrunn

I dokumentet fremmes følgende forslag:

- «1. Stortinget ber regjeringen foreta en evaluering av samhandlingen mellom Nav og helsevesenet, der hovedfokus skal være å fremme forslag til bedre samhandling, slik at flere unge får benyttet sin restarbeidsevne.
2. Stortinget ber regjeringen se nærmere på samhandlingsmodellen i Saltdal for å sikre fremtidig drift, og vurdere muligheten for å gjøre tilnærmingen landsdekkende.
3. Stortinget ber regjeringen fremme forslag som kan bidra til at flere med nedsatt arbeidsevne og tilretteleggingsbehov kan være i arbeid, fremfor trygd og passivitet.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse.

Komiteens behandling

Representantforslag 95 S (2020–2021) ble vedtatt sendt arbeids- og sosialkomiteen, unntatt forslag 1 og 2, som ble vedtatt behandlet etter Stortingets forretningsorden § 39 annet ledd bokstave (avvises).

Komiteen ba i brev av 5. februar 2021 om statsrådets vurdering av forslaget. Statsrådets svarbrev av 26. mars 2021 følger vedlagt.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Elise Bjørnebekk-Waagen, Lise Christoffersen, Arild Grande og Rigmor Aasrud, fra Høyre, Margret Hagerup, Heidi Nordby Lunde og Kristian Tønning Riise, fra Fremskrittspartiet, Jon Georg Dale og lederen Erlend Wiborg, fra Senterpartiet, Per Olaf Lundteigen, fra Sosialistisk Venstreparti, Eirik Faret Sakariassen, og fra Kristelig Folkeparti, Torill Selsvold Nyborg, viser til Representantforslag 95 S (2020–2021) om bedre tilrettelegging for at unge i større grad skal unngå å bli uføre. Komiteen deler forslagsstillernes ønske om at flest mulig skal inkluderes i arbeidslivet, og fremhever at det må tilrettelegges for å oppnå dette.

Komiteen merker seg at både teknologi, moderne medisin og nye behandlingsmetoder gjør at flere kan få bedret mulighetene for helt eller delvis å kunne delta i arbeidslivet. Da er det viktig at samfunnet legger til rette for og støtter opp om den enkelte slik at så mange som mulig kan komme tilbake til arbeid. Deltakelse i arbeidsliv gir gode, meningsfulle og helsebringende aktiviteter, og er også samfunnsøkonomisk lønnsomt. Komiteen viser videre til at en sentral del av den norske velferdsmodellen er at de som kan og vil jobbe, skal jobbe, samtidig som velferdssamfunnet skal ivareta dem som ikke kan være i arbeid.

Komiteen er spesielt bekymret for at den dype lavkonjunkturen som vi nå opplever, kan ha særlig lang-

varige og negative konsekvenser for de mest sårbare unge i arbeidsmarkedet. Unge har potensielt et langt arbeidsliv foran seg, og tapet er derfor stort både for den enkelte og for samfunnet dersom personer allerede fra ung alder blir stående utenfor arbeidslivet.

Komiteen viser til at mange av de unge som får arbeidsrettet oppfølging fra Nav, har lave formelle kvalifikasjoner, lite eller ingen arbeidserfaring, og mange sliter med helseproblemer, særlig psykiske lidelser. Veilederne i Nav peker på at en stor andel av ungdomsgruppen har sammensatte utfordringer og har hatt dårlige oppvekstvilkår. Mange har dårlig selvtillit, enkelte strever med rusproblemer, og mange har et stort behov for hjelp. Flere sliter også med motivasjon for jobb.

Komiteen viser til en nylig rapport fra Oslo Economics og Frischsenteret som viser at en stor andel unge uføre har fått psykiske diagnoser før innvilgelse av uføretrygd, og at 70 pst. av de nye uføre i alderen 25–29 år har en psykisk lidelse. Rapporten viser videre at mange har hatt psykiske diagnoser i lang tid før uføretidspunktet. Den viser videre at unge uføre oftere kommer fra familier med lav inntekt, gjør det dårligere på skolen og har svakere arbeidstilknytning enn sine jevnaldrende. Disse funnene understreker viktigheten av tidlig og tilpasset innsats for å forhindre at unge ender opp på uføretrygd.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti viser i den anledning til regjeringens ungdomsinnsats. En evaluering av Fafo viser positive virkninger av denne, ved at unge blir prioritert av Nav-kontorene, og at det gis rask oppfølging av de unge. Rapporten viser at 90 pst. av unge brukere under 30 år ble fulgt opp innen åtte uker, mens to av tre ble fulgt opp innen én måned.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, vil fremme individuell jobbstøtte (IPS), hvor den arbeidsrettede oppfølgingen er en integrert del av behandlingen. På oppdrag fra Arbeids- og velferdsdirektoratet og Helsedirektoratet har Uni Research Helse og Uni Research Rokkansenteret gjennomført en forskningsbasert effektevaluering av IPS, hvor resultatene viser at IPS har effekt på overgangen til arbeid. Flertallet viser videre til at det fra 2021 etableres et forsøk med individuell jobbstøtte rettet mot unge under 30 år med psykiske helseproblemer og/eller rusproblemer, kalt IPS Ung, jf. omtale i Prop. 1 S (2020–2021) Statsbudsjettet for 2021 for Arbeids- og sosialdepartementet. Målet med IPS Ung er at flere unge med psykiske lidelser eller rusproblemer skal komme i arbeid.

Flertallet viser til at det fortsatt er behov for målrettet innsats på tvers av arbeid/helse-området for at flere med ulike helseutfordringer skal kunne få og beholde

en tilknytning til det ordinære arbeidslivet. Flertallet fremhever viktigheten av at Arbeids- og velferdsdirektoratet og Helsedirektoratet fortsetter arbeidet med å videreutvikle samarbeidet og tjenestene på tvers av arbeid/helse-området.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti viser til Saltdal-modellen, som fremheves i representantforslaget. Saltdal-modellen viser til gode erfaringer i sitt arbeid, og forslagsstillerne vil at denne modellen skal gjøres nasjonal. Disse medlemmer viser i den anledning til at det finnes en rekke lignende initiativer, med formål om å redusere utenforskapet. Disse medlemmer er av den oppfatning at lokalt og regionalt nivå bør gis frihet til å utvikle og tilpasse sin innsats til lokale behov og rammebetingelser, for å stimulere til nytenking. Disse medlemmer mener videre at detaljstyring fra departementet ikke er noen garanti for et godt resultat, men imøteser at det kan legges bedre til rette for å utvikle nye og bedre løsninger i tett kontakt med leverandører, brukerne og omgivelsene rundt.

Komiteen viser avslutningsvis til sysselsettingsutvalget, som 11. februar 2021 leverte sin andre rapport, hvor de foreslår tiltak som kan bidra til at flere kommer i arbeid, at flere får utnyttet sin arbeidsevne, og at færre får unødig langvarige stønadsforløp eller faller utenfor arbeidslivet på en varig stønad. Utvalget har en rekke forslag knyttet til kompetanse, aktivitet og inntektssikring, og komiteen ser frem til den videre diskusjonen av forslagene. Komiteen imøteser også fremleggelsen av stortingsmeldingen om utenforenskap, som er planlagt sendt Stortinget våren 2021.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti viser til at stortingsmeldingen om utenforenskap vil inneholde en helhetlig politikk for å forebygge utenforenskap og fremme inkludering av flere i arbeids- og samfunnsliv.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at det de siste ti årene vært mer enn en dobling i antallet unge uføre. Disse medlemmer ser med bekymring på økningen av unge på helserelaterte ytelser. Statistikken viser at en stor andel av unge på helserelaterte ytelser har psykiske helseproblemer. De psykiske helseproblemene må ikke bli en vei til livslange passive ytelser fra Nav. Utviklingen med unge på helserelaterte ytelser må snus. Unge som står i fare for å falle utenfor arbeid og utdanning, må sikres tett oppfølging og tverrfaglig hjelp for å hindre et liv på utsiden. Unge har potensielt et langt arbeidsliv foran seg. Tapet er derfor stort både for den enkelte og for samfunnet dersom per-

soner allerede fra ung alder blir stående varig utenfor arbeidslivet.

Disse medlemmer er kritiske til at regjeringen ikke har gjort mer for å snu utviklingen med unge på helserelaterte ytelser. Disse medlemmer viser til at regjeringens tiltak på området er små beløp til store oppgaver.

Disse medlemmer viser til at ungdomspakken som ble fremmet i Prop. 79 S (2020–2021), er oppfølging av anmodningsvedtak nr. 546. Dette forslaget ble vedtatt mot stemmene fra Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til Representantforslag 130 S (2020–2021), der representanter fra Arbeiderpartiet foreslår en aktivitets- og jobbreform for nye mottakere av arbeidsavklaringspenger eller uføretrygd. De som kan arbeide, skal gis en jobbgaranti som sikrer reell mulighet til å kombinere trygd og arbeid. Videre foreslår Arbeiderpartiet i representantforslaget bedre samordning av tjenestene i helsesektoren, Nav og utdanningssystemet, slik at unge gis en helhetlig oppfølging tilpasset den enkelte med fokus på aktivitet og mestring.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Høyre og Kristelig Folkeparti, ønsker å etablere begrepet «Samhandlingsmodellen» som er utviklet i Saltedal kommune mellom bedriftene Vev-Al-Plast og RIBO. Formålet er å søke muligheter fremfor å vektlegge begrensningene. I begrepet «Samhandlingsmodellen» legger flertallet til grunn skjæringspunktet mellom den enkeltes alder, fysisk og psykisk helse og mulig arbeidsevne. I et samfunn der man ofte måles ut fra hva man bidrar med, mener flertallet at et forsterket fokus på å finne en plattform for videre samfunnsaktivitet bør honoreres heller enn at man godtar at unge mennesker pasifiseres.

Flertallet vil også vise til NRK-programmet «Helene sjekker inn», hvor «Samhandlingsmodellen» ble satt på dagsorden.

Et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, støtter opp om arbeidet om bedre samarbeid mellom Nav og Helsevesenet for å skape vinnere, der det i dag ofte skapes tapere. Dette flertallet er kjent med at det finnes ulike tiltak rundt om i landet som har maktet å få unge mennesker ut av en passiv stigmatisering og ut i mer eller mindre ordinært arbeidsliv til tross for deres helseplager. Slike tiltak mener dette flertallet i enda større grad bør benyttes overfor de som omtales som at de kvalifiserer til «unge uføre».

Velferdssamfunnet krever høy arbeidsdeltakelse for å være bærekraftig. Med en stor andel mennesker utenfor arbeidslivet utfordres modellen. Dette flertallet

mener derfor det må gjøres mer for både å finne og frigjøre restarbeidsevne hos alle i yrkesaktiv alder.

Dette flertallet mener at en vektlegging av den enkeltes personlige kvaliteter, evne til å sette seg realistiske mål og en tilrettelegging ved særlige helsemessige utfordringer samlet sett vil bidra til å snu dagens trend. For å lykkes må flere offentlige instanser være villig til å se på enkelte tilfeller på nytt. Dette flertallet mener at hjelp til å komme seg ut av en passiv hverdag og over i en rolle som arbeidstaker og kollega vil tilføre vesentlig verdi for den enkelte, både gjennom opplevd tilhørighet, økt livskvalitet og en meningsfull hverdag.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Høyre og Kristelig Folkeparti, mener at modellen man har innført i Saltdal, bør kunne brukes som en pilot for at metodikken og tilnærmingen kan bli landsdekkende.

Komiteen viser til at arbeidet for å bidra til at flere med nedsatt arbeidsevne og tilretteleggingsbehov kan være i arbeid, fremfor trygd og passivitet, må pågå kontinuerlig. Skal dette arbeidet fungere, er man avhengig av at man ser «hele» mennesket, og da må man arbeide tverrfaglig og samarbeide på tvers av instanser. Samtidig vil komiteen fremheve viktigheten av at det stilles krav til at ansvaret for å komme seg ut i arbeid ligger hos den enkelte, men at det offentlige kan være en god medhjelper.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti, fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag som kan bidra til at flere med nedsatt arbeidsevne og tilretteleggingsbehov kan være i arbeid, fremfor trygd og passivitet.»

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti viser til at offentlig sektor selvsagt både skal være dimensjonert for og robust nok til å tilby hjelp og tjenester til innbyggerne, men at fellesskapet er større enn offentlig sektor alene. Sammen med private aktører kan vi sikre god og tilpasset hjelp til den enkelte der hvor systemet må tilpasses hver enkelt, og vi må unngå at personer blir flyttet rundt i systemet.

Disse medlemmer ønsker å gi Nav lokalt større handlingsrom til å utvikle gode oppfølgingsmodeller og gjøre det enklere å inngå tverrfaglige samarbeid, også med sosiale entreprenører og ideell sektor. Disse medlemmer viser videre til at det finnes en rekke tilbud rundt omkring i landet, hvor samhandling er en vesentlig del av tilbudet og suksessoppskriften.

Disse medlemmer viser blant annet til erfaringer fra Asker kommune, hvor deres velferdsrab viser at

samskaping med brukeren og andre berørte aktører både er relevant og effektivt i utviklingen av tjenester. Askers velferdsclub er en ny type samarbeidsmodell der de koordinerer tjenester til familier eller ungdommer i en vanskelig livssituasjon i et langsiktig perspektiv. Asker har med velferdscluben gått fra å tenke velferd som en kostnad, til å tenke velferd som en investering.

Disse medlemmer viser videre til Pitstop i Hordaland, som tilbyr en rekke lavterskeltjenester som supplerer Nav sine tjenester for unge i utenforskap. Pitstop gjør frivillige organisasjoner i stand til å fange opp ungdom i tidlig fase og arbeider forebyggende, i stedet for å måtte reparere senere, til en langt høyere kostnad. Pitstop samhandler bredt med ulike aktører i dette arbeidet.

Disse medlemmer viser videre til Hopeful i Kristiansand, som jobber med ungdommer som ønsker livsendring. Hopeful har skapt et system hvor de unge ikke blir flyttet rundt fra tiltak til tiltak, men heller får det de trenger, nemlig stabilitet og oppfølging helt til de er i mål med livsendringen.

Disse medlemmer vil også trekke frem Hystad Ung i Trøndelag, rettet mot unge voksne som faller varig ut fra utdanning og arbeidslivet. Hysnes Ung tilbyr et døgnbasert tilbud som både er individuelt tilpasset og gruppebasert. De jobber i et lengre tidsperspektiv, med tverrfaglig kompetanse og fokus på bredde og samtidighet. Disse medlemmer viser også til Reko i Steinkjer, som har som samfunnsoppdrag å rehabilitere og sette mennesker i stand til å mestre hverdagen og arbeidslivets krav. Dette er et samarbeid mellom flere aktører hvor oppdragsgiverne er Helse Midt-Norge og Nav.

Disse medlemmer kunne ha nevnt en rekke flere eksempler på aktører som bidrar til å redusere utenforskapet gjennom god samhandling med andre aktører. Innenfor samhandling mellom utdanning og helse er Windjammer en god aktør. Windjammer er starten på en ny reise for ungdommer mellom 18 og 25 år som står uten utdanning, jobb eller skole. Flere av deltakerne har endret livskursen etter å ha utforsket et hav av muligheter.

Disse medlemmer viser til at fellesnevneren for alle disse gode tiltakene er god samhandling, og ikke minst at noen tror på den enkelte som står utenfor, og gir dem en mulighet. Det krever også politikere som motiverer til innovasjon i det offentlige gjennom å etterspørre nye måter å tilnærme seg et problem på eller organisere arbeidet. For å få til dette trengs det en kultur preget av nysgjerrighet, åpenhet og mot, og muligheten til å lære av feil og suksesser. Disse medlemmer viser til at politikere spiller en nøkkelrolle i å få til innovasjon, og at det er Stortingets oppgave å gi aktører som Nav og andre ryggdekning til å inngå samarbeid med aktører som vil samhandle for å hjelpe personer tilbake til utdanning, arbeid eller aktivitet.

Disse medlemmer viser til at verdien av arbeid overstiger oljeformuen. Det gir også verdi til den enkelte gjennom deltakelse, inntekt og mestring. Disse medlemmer viser videre til at arbeid og livskvalitet henger nært sammen. Arbeid skaper fellesskap og inkludering. Mange som står utenfor arbeidslivet, drømmer om å få bidra, bare de får muligheten. Den muligheten vil disse medlemmer at de skal ha, og disse medlemmer fremhever derfor avslutningsvis viktigheten av at Arbeids- og velferdsdirektoratet og Helsedirektoratet fortsetter arbeidet med å videreutvikle samarbeidet og tjenestene på tvers av arbeid/helse-området.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti mener det er positivt med ulike lokale prosjekter og initiativ for oppfølging og samhandling. Disse medlemmer vil samtidig understreke at det er nødvendig med et større nasjonalt initiativ på området. Disse medlemmer viser til NOU 2019: 7 Arbeid og inntektssikring. Tiltak for økt sysselsetting, hvor Sysselsettingsutvalget understreker behovet for å styrke samhandlingen mellom arbeids- og helsetjenestene.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Senterpartiet, vil påpeke at bakgrunnen for forslaget er erfaringer med Saltdal-modellen. Den er utviklet i Saltdal kommune mellom stiftelsen RIBO, som har en hoved- og ytelsesavtale med Helse Nord RHF, og vekstbedriften Vev-Al-Plast AS (VAP), som leverer tjenester til Nav.

Gjennom samhandling har disse to bedriftene etablert et heldagstilbud med fokus på læring, utvikling og mestring til tross for funksjonsutfordringer. Dette har gitt stor suksess. Det refereres til at 50 pst. av dem som har hatt ett tilbud i modellen, har fått lønnet arbeid eller begynt utdanningsløp etter oppholdet. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) har dokumentert resultatene. Det er også rimelig å anta at en stor del av de andre deltakerne har fått økt livskvalitet og redusert behov for offentlig bistand etter oppholdet.

Flertallet vil understreke at gruppen som trenger bistand fra Nav og helsevesenet, er svært sammensatt. Ikke minst funksjonshemmede og kronisk syke er avhengig av bedre samhandling mellom Nav og helsevesenet (spesialisthelsetjenesten). Svært mange syke mennesker har behov for lengre tilbud om rehabilitering. Spesielt gjelder dette yrkesrettet rehabilitering. Dette må prioriteres for at tilbudet skal gi gode resultat over tid.

For å oppnå bedre samhandling mellom Nav og helsevesenet må strategien for arbeid og helse utvides til flere diagnosegrupper enn muskel/skjelett og psykisk sykdom.

Flertallet vil derfor be regjeringen påskynde Helse- og velferdsdirektoratet og Arbeids- og velferdsdirektoratet sitt arbeid for å utvide felles innsats for arbeid og helse til å gjelde alle diagnosegrupper.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti slutter seg til forslagsstillerne i synet på at det er nødvendig å gjøre mer for å sikre at flere med nedsatt arbeidsevne og tilretteleggingsbehov kan få ta del i arbeidslivet. Disse medlemmer viser til høringsinnspill fra FFO som påpeker viktigheten av at personer i denne gruppen har tilgang på gode helse- og omsorgstjenester for å kunne være i arbeid, som eksempelvis BPA, psykologhjelp, fysioterapi, velferdsteknologi og transport.

Muligheten til å kunne ta utdanning for å kvalifisere for arbeid trekkes også frem som et særlig viktig tiltak for at personer med funksjonsnedsettelse skal kunne komme inn på arbeidsmarkedet.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti understreker samtidig at det ikke er nødvendig å presisere i et forslag at trygd er alternativet for mennesker med nedsatt arbeidsevne. Å bli uføretrygdet er ikke noe man selv velger å bli.

Dette medlem fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag som kan bidra til at flere med nedsatt arbeidsevne og tilretteleggingsbehov kan være i arbeid.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti understreker at Fremskrittspartiet, som del av den tidligere regjeringen Solberg, har kuttet i ytelse som sikrer en inntekt å leve av for personer med nedsatt arbeidsevne, herunder kuttene i arbeidsavklaringspenger (AAP):

- Minsteytelsen på 2/3 av 2 G for mottakere under 25 år ble innført fra 1. februar 2020 og gjort gjeldende for nye mottakere fra dette tidspunktet.
- Ung ufør-tillegget i AAP var regulert i folketrygdloven § 11-21, og ble opphevet med virkning fra 1. februar 2020, uavhengig av alder. Paragrafen ga den som får arbeidsevnen nedsatt før fylte 26 år på grunn av en alvorlig og varig sykdom som er klart dokumentert (ung ufør), rett til en årlig minsteytelse på 2,44 G.
- Maksimal ordinær stønadsperiode ble endret fra fire til tre år for alle som får innvilget AAP fra 1. januar 2018 eller senere.
- Den som har mottatt AAP ut maksimal periode, må vente i 52 uker karenstid før det kan gis ny periode med AAP.

Disse medlemmer påpeker at disse usosiale kuttene har medført store konsekvenser for mottakerne av ytelsen, som har behov for inntektssikring, oppfølging og avklaring, men som har opplevd å heller bli kastet ut i utrygghet og blitt henvist til sosialhjelp og fattigdom. I løpet av 2018 ble antall mottakere av arbeidsavklaring redusert med hele 16 700 personer. Nedgangen skyldes først og fremst innstramningen i muligheten til forlengelse av perioden med arbeidsavklaringspenger. Flere hundre personer mistet stønaden uten forutgående varsel og uten avklaring til verken arbeid eller trygd. De ble i stedet stående uten inntekt fra den ene dagen til den andre og uten muligheter til å fullføre den planen de hadde for avklaring til arbeid eller trygd. I dag opplever mange å bli kastet ut i karenstid uten å være ferdig avklart for arbeid eller ufør, noe som ikke styrker personer med nedsatt arbeidsevne sin mulighet til å delta i arbeidslivet. Disse medlemmer påpeker at undersøkelser viser en klar sammenheng mellom lav inntekt og dårligere helse, noe som igjen forverrer mulighetene til å kunne jobbe.

Disse medlemmer understreker at det er lite som tyder på at endringene i ordningen med arbeidsavklaringspenger har fått flere i arbeid og færre på uføretrygd. Nav-rapporten fra 2020 (Arbeid og velferd nr. 2-2020) viser at innskjerpingene har ført til en kraftig økning i uføretrygdede og sosialhjelpsmottakere. Rapporten viser at omtrent samtidig med innføringen av det strengere regelverket begynner antallet som mottar arbeidsavklaringspenger i mer enn 4 år, å falle kraftig. Innstramningen i unntaksregelverket har medført en betydelig økning i andelen sosialhjelpsmottakere. Andelen sosialhjelpsmottakere har økt med 5 pst., en dobling sammenlignet med før regelverksendringene.

Disse medlemmer viser til sine forslag og merknader i forbindelse med behandlingen av Representantforslag 19 S (2020–2021), jf. Innst. 99 S (2020–2021), fra representanter fra Sosialistisk Venstreparti om å gi folk tryggheten tilbake i ordningen med arbeidsavklaringspenger.

Disse medlemmer understreker behovet for flere varig tilrettelagte arbeidsplasser (VTA) for å sikre at de som er uføre, ikke havner helt på utsiden av tilbud og aktivitet. Høringsinnspillet fra FFO trekker frem at VTA i ordinær bedrift, eller i en arbeidsmarkedsbedrift, må være en arbeidsmulighet for utviklingshemmede som ikke har mulighet til å delta i ordinært arbeid utenfor VTA-ordningen. Disse medlemmer påpeker at det blant de unge er et økende behov for tiltaksplasser som gir mulighet til å delta i arbeidslivet og til å oppleve fellesskapet. De fleste utviklingshemmede står utenfor arbeidslivet, og svært mange med uføretrygd har behov for godt tilrettelagte arbeidstilbud. ASVL har flere ganger pekt på at det er nødvendig med langt flere jobber hvert år for å forhindre at utviklingshemmede og andre

med behov for tilrettelegging går rett fra skole og over i arbeidsledighet og passivitet. Covid-19-pandemien har ført til at mange i målgruppen har mistet sosialt nettverk og aktivitetsmuligheter. Det er derfor viktig at Stortinget prioriterer tilrettelagte arbeidsplasser.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til Innst. 15 S (2020–2021) og Arbeiderpartiets alternative statsbudsjett for 2021, som prioriterer 40 mill. kroner til 300 flere VTA-plasser. Videre viser disse medlemmer til Representantforslag 130 S (2020–2021), hvor Arbeiderpartiet foreslår en opptrappingsplan for VTA-plasser.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til Innst. 15 S (2020–2021) og Sosialistisk Venstrepartis alternative statsbudsjett for 2021, hvor det legges opp til en større satsing på oppfølging gjennom 500 VTA-plasser som ledd i en flerårig opptrappingsplan.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti i sine alternative statsbudsjetter for 2021 går inn for flere VTA-plasser. Disse partiene kan med dette sikre flertall i Stortinget for minst 300 flere tilrettelagte arbeidsplasser. Disse medlemmer viser til Prop. 94 LS (2020–2021) og Innst. 298 S (2020–2021), hvor Fremskrittspartiet gikk imot forslaget til de øvrige opposisjonspartiene om å øke VTA-plassene med 300, og dermed forhindret at forslaget fikk flertall.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen ytterligere øke antall varige, tilrettelagte arbeidsplasser for å styrke arbeidstilbudet til uføretrygdede.»

Forslag fra mindretall

Forslag fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen ytterligere øke antall varige, tilrettelagte arbeidsplasser for å styrke arbeidstilbudet til uføretrygdede.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen fremme forslag som kan bidra til at flere med nedsatt arbeidsevne og tilretteleggingsbehov kan være i arbeid.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til dokumentet og rå Stortinget til å gjøre følgende

v e d t a k :

Stortinget ber regjeringen fremme forslag som kan bidra til at flere med nedsatt arbeidsevne og tilretteleggingsbehov kan være i arbeid, fremfor trygd og passivitet.

Oslo, i arbeids- og sosialkomiteen, den 23. mars 2021

Erlend Wiborg

leder

Margret Hagerup

ordfører

VEDLEGG

DET KONGELIGE
ARBEIDS- OG SOSIALDEPARTEMENT

Statsråden

Arbeids- og sosialkomiteen i Stortinget
Stortinget
Postboks 1700 Sentrum
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref

Dato

21/515-

26. februar 2021

Svar på representantforslag fra stortingsrepresentantene Kjell-Børge Freiberg, Hanne Dyveke Søttar og Erlend Wiborg om bedre tilrettelegging for at unge i større grad skal unngå å bli uføre

Jeg viser til brev av 5. februar 2021 fra Stortingets arbeids- og sosialkomité vedrørende representantforslag 95 S (2020-2021) der Arbeids- og sosialkomiteen ber om min vurdering av forslag nr. 3.

- Stortinget ber regjeringen foreta en evaluering av samhandlingen mellom NAV og helsevesenet, der hovedfokuset skal være å fremme forslag til bedre samhandling, slik at flere unge får benyttet sin restarbeidsevne.
- Stortinget ber regjeringen se nærmere på samhandlingsmodellen i Saltdal for å sikre fremtidig drift, og vurdere muligheten for å gjøre tilnærmingen landsdekkende.
- Stortinget ber regjeringen fremme forslag som kan bidra til at flere med nedsatt arbeidsevne og tilretteleggingsbehov kan være i arbeid, fremfor trygd og passivitet.

Jeg setter pris på representantenes engasjement for inkludering av utsatt ungdom. Dette er et engasjement jeg deler, og et tema også resten av regjeringen er opptatt av.

Forslagsstillerne peker på at det er mange ulike tiltak som er prøvd for å gi flere muligheter til aktiv deltakelse i arbeid og samfunnsliv. Det er mange som opplever å bli kasteballer mellom ulike systemer og det er ønskelig med mer helhetlige løsninger.

For å finne de gode løsningene trenger vi kunnskap om årsakene til at unge blir uføre. På oppdrag fra ASD har Oslo Economics og Frischsenteret nylig levert rapport om dette. Rapporten viser at en stor andel unge uføre har fått psykiske diagnoser før innvilgelse av

uføretrygd, og at 70 prosent av de nye uføre i alderen 25-29 år har en psykisk lidelse. Mange har hatt psykiske diagnoser i lang tid før uføretidspunktet. Unge uføre kommer oftere fra familier med lav inntekt, gjør det dårligere på skolen og har svakere arbeidstilknytning enn sine jevnaldrende. Disse funnene understreker viktigheten av tidlig og tilpasset innsats for å forhindre at unge ender opp på uføretrygd.

Erfaringsmessig kan dype lavkonjunkturer, som vi nå opplever, ha særlig langvarige, negative konsekvenser for de mest sårbare unge i arbeidsmarkedet. Unge har potensielt et langt arbeidsliv foran seg. Tapet er derfor stort både for den enkelte og for samfunnet dersom personer allerede fra ung alder blir stående utenfor arbeidslivet. En rekke land og institusjoner, herunder OECD, har understreket viktigheten av tiltak for denne gruppen.

For å styrke innsatsen overfor unge som står utenfor arbeid og utdanning, innførte regjeringen i 2017 en forsterket ungdomsinnsats i NAV. Innsatsen innebærer at brukere under 30 år skal gis et tilbud om individuell og arbeidsrettet oppfølging. NAV-kontorene har en frist på åtte uker til å tilby oppfølging. Fafos evaluering av ungdomsinnsatsen¹ finner positive virkninger av forsterket ungdomsinnsats i NAV. Unge blir prioritert av NAV-kontorene, og det gis rask oppfølging av de unge. Rapporten viser at 90 prosent av unge brukere under 30 år ble fulgt opp innen åtte uker, mens to av tre ble fulgt opp innen én måned. Det ser med andre ord ut som åtteukers-fristen overholdes i en stor majoritet av sakene, og med svært god margin.

Mange av de unge som får arbeidsrettet oppfølging fra NAV, har lave formelle kvalifikasjoner, lite eller ingen arbeidserfaring, og mange sliter med helseproblemer, særlig psykiske lidelser. Veilederne i NAV peker på at en stor andel av ungdomsgruppen har sammensatte utfordringer og har hatt dårlige oppvekstvilkår. Mange har dårlig selvtillit, enkelte strever med rusproblemer og mange har et stort behov for hjelp. Flere sliter også med motivasjon for jobb. Dette er forhold som jeg ønsker å følge opp i den videre innsatsen. Derfor har regjeringen fremmet forslag om nye tiltak som skal bidra til at flere unge kan fullføre utdanning og komme i arbeid, jf forslag i Prop. 1 S (2020-2021) Arbeids- og sosialdepartementet og Prop. 79 S (2020-2021) Finansdepartementet.

Regjeringen har styrket innsatsen knyttet til individuell jobbstøtte (IPS) slik at flere personer med psykiske helseproblemer får hjelp til å komme i jobb. Individuell jobbstøtte er en metodikk hvor den arbeidsrettede oppfølgingen er en integrert del av behandlingen, og som vi vet har positiv effekt på å få personer som sliter psykisk i jobb. Uni Research Helse og Uni Research Rokkansenteret har gjennomført en forskningsbasert effektevaluering av forsøket individuell jobbstøtte (IPS) på oppdrag fra Arbeids- og velferdsdirektoratet og Helsedirektoratet. Resultatene fra evalueringen viser at IPS har effekt på overgang til arbeid.

Arbeids- og sosialdepartementet har i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet igangsatt en ny evaluering av samarbeidet mellom NAV og helsetjenesten om individuell Jobbstøtte (IPS). Forskningsinstituttet NORCE utfører evalueringen. Evalueringen skal blant

¹ <https://www.fafu.no/zoo-publikasjoner/fafu-rapporter/item/tid-for-aktivering>

annet belyse hvordan behandlere og jobbspesialister samarbeider i integrerte team, og hvordan pasientene/brukerne opplever de integrerte tjenestene. Evalueringen skal etter planen foreligge før sommeren 2021.

For å styrke tilbudet til unge arbeidssøkere med psykiske lidelser vil det i 2021 etableres et forsøk med individuell jobbstøtte rettet mot unge under 30 år med psykiske helseproblemer og/eller rusproblemer, kalt IPS-ung, jf. omtale i Prop 1 S (2020-2021) Arbeids- og sosialdepartementet. Dette innebærer at unge med psykiske lidelser kan få arbeidsrettet oppfølging i kombinasjon med behandling fra helsetjenesten. Målet med IPS-ung er at flere unge med psykiske lidelser eller rusproblemer skal komme i arbeid. Det vil i utformingen av forsøket bli lagt til rette for kunnskapsbasert metodeutvikling og evaluering av innsatsen.

I tråd med omtalen i Prop. 1 S (2020–2021) Helse- og omsorgsdepartementet er det iverksatt piloter med FACT ung. Forsøket med FACT ung skal prøve ut modeller for oppsøkende og tverrfaglige team for å gi hjelp til sårbare barn og unge med langvarige og sammensatte behov. Helsedirektoratet har ansvar for forsøket med FACT ung, herunder utvikling av det faglige innholdet, avgrense støttefunksjonen som skal ligge i FACT-teamene, samt å etablere FACT ung-piloter. Arbeids- og velferdsdirektoratet skal samarbeide med Helsedirektoratet om FACT ung og bistå FACT ung-pilotene med utdannings- og jobbspesialister.

En evaluering fra NORCE Samfunnsforskning av utdanning som arbeidsmarkedstiltak for personer med nedsatt arbeidsevne og personer på overgangsstønad viser at fullføringsgraden er lav, om lag 50 prosent for videregående opplæring og om lag 30 prosent for høyere utdanning. Lav fullføringsgrad svekker mulighetene for å komme i arbeid. For å bidra til å øke fullføringsgraden er det i Prop. 79 S fremmet forslag om å etablere en ny oppfølgingstjeneste i Arbeids- og velferdsetatens egen regi rettet mot unge som gjennomfører utdanning som arbeidsmarkedstiltak i NAV.

Videre er det i Prop. 1 S signalisert at regjeringen legger opp til å innføre et eget tilskudd til offentlige og private virksomheter som tar inn unge arbeidssøkere med bistandsbehov på sommerjobb. Forslag om utformingen av ordningen er sendt på høring.

Som det framgår av gjennomgangen ovenfor, er det gjort mange initiativer knyttet til evaluering og utvikling av samhandlingen mellom NAV og helsevesenet. Det er de senere årene tatt flere grep for å øke tilfanget på forskning på arbeid- og helseområdet. Blant annet har «arbeid-helse» og «arbeidsinkludering» vært to av de fire tematiske satsingsområdene i NAVs FoU-plan de siste årene. I tillegg har Arbeids- og velferdsdirektoratet gjort en rekke egne analyser som omhandler eller grenser opp mot dette fagområdet, blant annet analyser av målgruppen.

Det er i tildelingsbrevet til Arbeids- og velferdsdirektoratet for 2021 gitt føringer om at innsatsen for økt grad av samtidighet i gjennomføring av arbeidsrettet oppfølging og helserettet bistand skal videreføres og forsterkes. Det er fortsatt behov for målrettet innsats

på tvers av arbeid-helseområdet for at flere med ulike helseutfordringer skal kunne få og beholde en tilknytning til det ordinære arbeidslivet. Det er derfor viktig at Arbeids- og velferdsdirektoratet og Helsedirektoratet fortsetter arbeidet med å videreutvikle samarbeidet og tjenestene på tvers av arbeid-helseområdet.

Helsedirektoratet og Arbeids- og velferdsdirektoratet skal sammen utarbeide felles nasjonale faglige anbefalinger for tjenesteutøvere innen fagområdet arbeid og helse. Arbeidet skal ledes av Helsedirektoratet.

Det er i tildelingsbrevet til statsforvalterne i 2021 gitt oppdrag om at statsforvalterne i samarbeid med NAV fylke skal kartlegge tjenestesamhandlingen som er etablert mellom NAV-kontor og helse- og omsorgstjenester om tjenestemottakere og pasienter som har behov for samtidige tjenester. Arbeids- og velferdsdirektoratet skal i samarbeid med Helsedirektoratet utarbeide et verktøy for kartleggingsarbeidet.

Som en del av oppfølgingen av opptrappingsplan for barn og unges psykiske helse (2019-2024) skal Arbeids- og velferdsdirektoratet bidra i Helsedirektoratets arbeid med en tverrsektoriell veileder for psykisk helsearbeid for barn og unge.

Representantforslaget nevner samhandlingsmodellen i Saltdal. Samhandlingsmodellen bygger på tett samarbeid mellom NAV og helsesektoren. Modellen innebærer også at ungdommene bor på internat, noe som kan være gunstig for en del som trenger å komme bort fra et dårlig miljø. Den vil likevel ikke passe for alle. I bakgrunnen for representantforslaget vises det til en evaluering fra NTNU som rapporterer at om lag 50 % av deltakerne i Saltdalsmodellen kom i jobb. NTNUs undersøkelse fokuserer først og fremst på utfallet av psykologiske tester som resultatvariabler. Analysen av overgang til arbeid utgjør bare en liten del av undersøkelsen. Resultater bygger på selvrapporterte data basert på spørreskjema, men det hadde vært ønskelig med mer informasjon om hvordan overgang til arbeid er målt. NAV Nordland mener en overgang til arbeid på 50 % virker optimistisk på bakgrunn av deres egne formidlingstall.

Vi ønsker generelt å oppmuntre til denne typen tverrsektorielt samarbeid. Når det gjelder forslaget om å vurdere muligheten for at lokale modeller som Saltdalsmodellen kan bli landsdekkende, mener jeg at det er viktig å holde fast på at forvaltning, valg av ulike virkemidler og tiltaksnivå er delegert til Arbeids- og velferdsetaten. Departementets rolle er å gi etaten rammevilkår som fremmer læring og utvikling. Den beste måten for å stimulere til nytenking er å gi lokalt og regionalt nivå frihet til å utvikle og tilpasse sin innsats til lokale behov og rammebetingelser. Detaljstyring fra departementet er ingen garanti for et godt resultat. En viss lokal handlefrihet er dessuten nødvendig for at NAV skal kunne forhandle fram avtaler med kommunale eller andre statlige aktører om tverrfaglig samarbeid. Jeg har imidlertid bedt Arbeids- og velferdsdirektoratet vurdere hvordan det kan legges bedre til rette for innovative tjenester og aktører som sosiale entreprenører og ideelle virksomheter ved anskaffelser av arbeidsmarkedstiltak. Bruk av mer innovative anskaffelsesmetoder i anskaffelser av arbeidsmarkedstiltak, kan legge bedre til rette for å utvikle nye og bedre

løsninger i tett kontakt med leverandører, brukerne og omgivelsene rundt.

Samfunnet endrer seg, og årsakene til utenforskap er ofte sammensatte og gjensidig forsterkende. Regjeringen har i sin regjeringsperiode tatt mange initiativ for å redusere utenforskapet og for å øke sysselsettingen blant utsatte grupper. Blant annet satte regjeringen ned et sysselsettingsutvalg som 11. februar 2021 leverte sin andre rapport. Sysselsettingsutvalget foreslår tiltak som kan bidra til at flere kommer i arbeid, at flere får utnyttet sin arbeidsevne og at færre får unødig langvarige stønadsforløp eller faller utenfor arbeidslivet på en varig stønad. Utvalget har en rekke forslag knyttet til kompetanse, aktivitet og inntektssikring. Jeg ser fram til den videre diskusjonen av forslagene.

Regjeringen tar også sikte på å legge fram en melding til Stortinget våren 2021 med en helhetlig politikk for å forebygge utenforskap og fremme inkludering av flere i arbeids- og samfunnsliv.

Med hilsen

Torbjørn Røe Isaksen

